

CHET TILI DARSLARIDA DIALOGIK NUTQNI O'QITISHNING NAZARIY ASOSLARI

Gafurova Nodira Ravshanovna

Farg'ona davlat universiteti ingliz tili kafedrasida dotsenti v.b.

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD)

Chet tilini bilish uzoq vaqtdan beri insonning shaxsiy va professional hayotining zaruriy qismi bo'lib kelgan. Buning ajablanarli joyi yo'q, chunki mehnat bozori o'z kasbini bilishdan tashqari, bir yoki bir nechta xorijiy tillarni biladigan mutaxassislarni talab qiladi. Chet tilida muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirishni o'rganish maqsadi sifatida ilgari surish ijobiy tendentsiyaga aylandi.

Ushbu ish frantsuz tilini ikkinchi chet tili sifatida o'rganishning o'rta bosqichida dialogik nutqni o'rgatishga bag'ishlangan. Ushbu mavzuni dolzarb deb hisoblash mumkin, chunki dialogik nutq nutq materialini faollashtirish va umuman chet tilini o'rgatishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi, chunki zamonaviy darsning uslubiy mazmuni kommunikativlikdan boshqa narsa bo'lmasligi kerak.

Chet tillarini o'rgatishda dialogik nutq ajralmas tarkibiy qismlardan biridir, chunki u og'zaki nutqning ko'p qismini (taxminan 70%) egallaydi. Dialogik nutqni o'rgatish o'quvchilarda muloqot qilish, suhbatdoshini tinglash, suhbatga kirishish va uni saqlab qolish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Chet tillarini o'qitishning zamonaviy nazariyasi va metodlarida dialogik nutqni rivojlantirish o'tkir muammo hisoblanadi - talabalarni o'rganilayotgan tilda suhbatni o'rgatish har doim ham mumkin emas, shuning uchun dialogik nutqni o'rgatishning yanada oqilona usulini topish kerak. Natijalar to'liq erishiladi va o'quv jarayonining o'zi qiziqarli va qiziqarli bo'lishi uchun nutq.

Dialogik nutqni o'rgatishda ikkita muammo tug'iladi: birinchisi, nimani o'rgatish, dialogik nutqning qaysi xususiyatlarini lingvistik nuqtai nazardan e'tiborga olish kerak, ikkinchisi – qanday o'rgatish. Og'zaki nutqni o'rgatishning mustaqil tomoni sifatida so'nggi paytlarda dialogik nutqni o'rgatish metodi paydo bo'ldi.

O'rta maktabda birinchi yoki ikkinchi chet tilini o'rgatishning asosiy maqsadi o'quvchi shaxsini rivojlantirishdir. Talaba chet tilidan madaniy muloqotda muloqot vositasi sifatida foydalanishi, chet tilida madaniyatlararo muloqotda ishtirok etishi, nutq malakasini oshirishi mumkin. Ikkinchi chet tilini o'rganish maqsadi birinchi chet tilini o'rganish maqsadidan farq qiladi.

Kommunikativ yo'nalishga ega bo'lgan o'quv jarayonida talabalarning ikkinchi chet tilini o'rganish natijasiga erishish mumkin. Muloqotga yo'naltirilgan ta'lim bolaning

shaxsini o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirishga qaratilgan muammolarni hal qilish bilan bog'liq.

Ta'limning maqsadi maktab o'quvchilarining hududiy bilimlarini chuqurlashtirish va kengaytirishdir. Ta'lim tufayli bolalar chet eldagi tengdoshlarining turmush tarzi va ijtimoiy mavqei, yoshlarning milliy madaniyati haqida ma'lumot olishlari mumkin.

Ikkinchi chet tili vositalaridan foydalangan holda ta'lim jamiyatda qabul qilingan nutq odob-axloq me'yorlarini o'zlashtirish orqali og'zaki muloqot madaniyatini oshirishga qaratilgan. Bundan tashqari, ta'lim o'quvchilarda boshqa ijtimoiy va madaniy muhit vakillarining an'analari va urf-odatlariga hurmatni singdirishi kerak.

Rivojlanish ikkinchi ona tili bo'lmagan til vositalari yordamida sodir bo'ladi. Bu lingvistik va nutqni kuzatishni, ma'lumotni qidirish orqali mumkin bo'lgan kognitiv ijodkorlikka tayyorlikni, shuningdek, nutq va fikrlash bilan bir vaqtda bog'liq bo'lgan faoliyatni maqsadli shakllantirishni o'z ichiga oladi. Bu talabalarning intellektual qobiliyatlarini shakllantirishga ishora qiladi.

Ingliz tilini ikkinchi ona tili bo'lmagan til sifatida o'rganish davri muloqot qilish qobiliyatini shakllantirish bilan bog'liq. Kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismlariga quyidagilar kiradi:

-Lingvistik kompetensiya (bu ma'lum bir lug'atning mavjudligi, shuningdek, fikrlarni mantiqiy ifodalash uchun zarur bo'lgan sintaksis qoidalarini bilish va ulardan foydalanish qobiliyatini anglatadi);

-Ijtimoiy lingvistik kompetensiya (muloqot holatiga qarab til shakllaridan foydalanish va o'zgartirish qobiliyatini nazarda tutadi: aloqa sub'ektlari, suhbat mavzusi va maqsadi);

-Diskursiv kompetensiya (muloqot jarayonida mantiqiy tuzilgan bayonotlarni idrok etish va yaratishdan iborat);

-Strategik kompetensiya (bu notanish til materialini qoplash uchun og'zaki va og'zaki bo'lmagan muloqot strategiyasidan foydalanish qobiliyatini nazarda tutadi);

-Ijtimoiy-madaniy kompetensiya (bu o'rganilayotgan til mamlakati madaniyatining o'ziga xos xususiyatlari va nutqiy xulq-atvor madaniyati haqidagi bilimlarni anglatadi);

-Ijtimoiy kompetensiya (u boshqalar bilan muloqot qilish istagini, o'ziga ishonch hissini, shuningdek, ijtimoiy munosabatlarni bilish va ularni tushunish qobiliyatini nazarda tutadi).

Ikkinchi til sifatida o'rganiladigan chet tilida nutq faoliyatining har xil turlarini o'zlashtirish muntazam nutq amaliyoti bilan birga bo'lishi kerak. Suhbat amaliyoti quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Intonatsiyani talaffuz qilish malakalarini mashq qilish va rivojlantirish;
- Suhbatdoshga noma'lum bo'lgan ma'lumotlarni uzatish;
- Kundalik sodir bo'ladigan hodisalar tavsifi;

- voqelikning turli obyektlarida o'xshashlik va farqlarni izlash;
- biror narsaga subyektiv fikr yoki munosabat bildirish;
- Shaxsiy g'oyalar, g'oyalar va qarashlarni qo'llab-quvvatlash;
- Suhbatdosh e'tiboriga aniq ma'lumotlarni qidirish va etkazish;
- notanish so'zlarning ma'nosini aniqlashga harakat qilish;
- Rollar ijrosi;
- Muloqotning boshi va oxirini "belgilash";
- Shaxsiy tajriba va qiziqishlar haqida gapirish;
- eng muhim masala va muammolarni muhokama qilish;
- Til vositalarini dialog kontekstiga qarab tanlash;
- aytilganlarning qisqacha mazmuni;
- Birovning nuqtai nazarini qabul qilish yoki rad etish;
- Suhbat davomida eshitilgan narsadan foydalanish orqali gapirishni rag'batlantirish.

Xulosa qilib aytganda, nutq faoliyatining eng muhim turlaridan biri nutqdir, shuning uchun nutqni eslatmasdan va tavsiflamay turib, chet tili darslarida dialogning katta roli haqida gapirish mumkin emas. Nutq "suhbat" faoliyatining ekspressiv (mahsulli) turi sifatida tushuniladi. Nutq yordamida 3 darajali og'zaki muloqotni amalga oshirish mumkin bo'ladi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. Ravshanovna, G. N. (2022). THE STUDY OF THE MEANING OF THE WORD TOLERANCE IN OTHER LANGUAGES. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE (Vol. 1, No. 3, pp. 8-9).
2. Ravshanovna, G. N., & Ahmadjanovna, E. T. U. (2021). Methodological characteristics of formation of tolerance skill pupils in primary school. ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL, 11(1), 1623-1628.
3. Ravshanovna, G. N. (2021). Methods of development tolerance skills pupils in primary school. ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL, 11(1), 1221-1224.
4. Ravshanovna, G. N. (2022). TOLERANCE IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS PEDAGOGICAL MODEL OF SKILLS DEVELOPMENT. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(2), 95-96.
5. Ravshanovna, G. N. (2020). The Main Directions Of Developing Tolerance Skills Of Primary School Pupils. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 2020.

6. Ravshanovna, G. N. (2023). BOSHLANG 'ICH TA'LIM JARAYONIDA TOLERANTLIKNI TARBIYALASH USULLARI VA VOSITALARI. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(4), 975-980.
7. Ravshanovna, G. N. (2019). TRAINING THE PRIMARY SCHOOL TEACHERS TO INNOVATION ACTIVITIES IN HIGHER EDUCATION SYSTEM. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(12).
8. Ravshanovna, G. N., & Anvarovna, Y. D. (2022). INGLIZ VA OZBEK TILLARIDAGI TURIZMDAGI ATAMALARNING LINGVOKULTUROLOGIK JIHATLARI. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE (Vol. 1, No. 3, pp. 14-17).
9. Teacher, G. N. R. E. THE IMPORTANCE USAGE OF EXTENSIVE READING Gafurova NR (Republic of Uzbekistan) Email: Gafurova339@ scientifictext. ru. UIF-2022, 8.
10. Qizi, O. S. S., & Ravshanovna, G. N. (2022). The scope of neologisms in science fiction. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 12(5), 1149-1151.
11. Гафурова, Н. П. (2019). Use of modern technologies in the foreign language lessons in primary education. Молодой ученый, (15), 256-258.
12. Ravshanovna, G. N. (2023). BOSHLANG 'ICH SINF O 'QUVCHILARIDA KO 'P MADANIYATLI TA'LIMNING MOHIYATI, MAZMUNI VA BAG 'RIKENGLIK SHAKLLARI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(19), 967-971.